

BERÄTTELSE

OM VAD I RIKETS STYRELSE SIG TILLDRAGIT

Av förste bibliotekarie, friherre BROR GÖSTA CEDERSTRÖM, Stockholm

VID riksdagens högtidliga öppnande överlämnar justitieministern på rikssalen till vardera kammarens talman ett exemplar av den publikation, vars titel läses här ovan. Det sker i kraft av stadgandet i riksdagsordningen § 34: »Vid detta tillfälle» — på rikssalen — »låter Konungen till lagtima riksdag i två exemplar ... överlämna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov ... ävensom berättelse om vad i rikets styrelse sedan nästföregående lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit; ...» Den som oförberedd tar del av detta aktstykke blir i förstone en smula konfunderad och frågar sig måhända med någon oro: Har Kungl. Maj:t under sistförflutna år inte fattat viktigare styrelsebeslut än tillsatt ett antal kommittéer, och har svenska folket under samma tid inte haft allvarligare sysselsättningar än att spela på lotteri? Berättelsen innehåller nämligen väsentligen förteckning av under året arbetande kommittéer, uppställda i departementsordning, med därtill hörande person- och sakregister jämte på visst sätt specificerad tablå över kommittékostnader, kronologisk och systematisk förteckning av tryckta kommittébetänkanden samt i tabellform anordnad uppgift om under året beviljade anslag av lotterimedel. Denna avdelning föregås av en likaledes departementsvis uppställd allmän avdelning, som merendels inte tar mer än ett tiotal sidor i anspråk, och som från respektive departements förvaltningsområde meddelar ett antal strödda notiser. För den oinvigde förefalla de vara valda på måfå och han frågar sig med undran: varför just dessa och inte andra? Isynnerhet som det inte är ärendenas stora vikt som förlänat dem detta hedersomnämmande. Det är nämligen aldrig några sensationella saker som offentliggöras på detta sätt. För att taga ett enda exempel meddelar justitiedepartementet i 1945 års berättelse att rådhusrätterna i Filipstad, Hudiksvall och Hjo lagts under landsrätt, att en fångkoloni för jordbruksarbete inrättats i anslutning till vårdanstalten å Hall samt att statens rättsläkarstation i Stockholm inrättats och börjat sin verksamhet den 1 jan. 1945.

Om berättelserna varit försedda med årgångsbeteckning skulle den som nu framlägges ha haft årgångssiffran 96, och det ligger 137 år mellan denna och den första. Under denna långa tidsrymd har berättelsen förändrats såväl till form som innehåll. Likheten är därför inte stor mellan den första och den sista. — Det stadgande vi nyss citerade hade sin motsvarighet i 1810 års riksdagsordning § 26, varifrån det gällande är hämtat. Det lydde där: »Härefter (på rikssalen) för konungen själv eller, där konungen är frånvarande eller han så för gott finner, statsministern för utrikes ärendena ordet till riksens ständer, och låte dem avhöra berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit.» I följande § upptogos bestämmelserna om statsverkspropositionen. Huruvida grundlagstiftaren gjort sig någon konkret föreställning om vad denna berättelse skulle innehålla är icke bekant. Möjligen har man haft i tankarna de berättelser åtskilliga ämbetsverk under frihetstiden inlämnade till ständerna och velat i förändrade former och med annat syfte återuppväcka denna tradition. De frihetstida verksberättelserna voro emellertid var för sig vidlyftiga statsakter. Av grundlagsbudets formulering synes framgå att berättelsen borde vara så beskaffad att den låte sig avhöra vid ett rikssalssammanträde, d. v. s. den fick inte vara alltför omfattande och den skulle lämpa sig för uppläsning. I överensstämmelse härmed äro också berättelserna till att börja med avfattade.

Den första avgavs till Örebro riksdagen 1810, bär af Wetterstedts kontrasignatur och är, liksom de närmast följande, med största sannolikhet författad av honom. Med hänsyn till den korta tid som förflutit sedan föregående riksdag kunde den icke vara särskilt innehållsrik — den upptar inte mera än tre trycksidor — och borde med sin blomstrande retoriska framställning lämpa sig särdeles väl för högläsning. Språket är så ordrikt och frånvaron av konkreta detaljer så påfallande att man stundom blir en smula tveksam om vad som åsyftas. »I överensstämmelse med riksens ständers yttrade underdåniga önskningsar om vidtagande av särskilda allmänna anstalter, välgörande för den lidande mänskligheten, har kongl. maj:t, därtill påkallad av dess hjärtas böjelser, åt en särskild kommitté överlämnat, att i möjligaste måtto söka uppfylla detta ändamål» torde översatt på nusvenskt språk helt enkelt betyda att kungl. maj:t tillsatt en fattigvårdsutredning. Överraskande te sig de allmänna omdömen kungl. maj:t anser sig böra fälla om sig själv: »Genom de redan fattade beslut över sådana riksens ständers allmänna önskningsar — och över

särskilda ständs eller fullmäktiges ifrån särskilda städer och landsorter underdåniga ansökningar, har kongl. maj:t med tillfredsställelse ådagalagt sina grundsatser av rättvisa och välvilligt nit att befrämja den enskilda idoghetens verkningsfrihet, och i följd därav, den allmänna välmågans tillväxt.» »Vid användandet av statens medel, har kongl. maj:t iakttagit den sparsamhet, som rikets belägenhet, kongl. maj:ts allvarliga tänkesätt och rikens ständers yttrade önsknings gemensamt påkallade.»

Nästa berättelse är, även den, ganska kort (9 s.); den hänvisar till kronprinsens tidigare på året (7 jan. 1812) avgivna berättelse över sitt regentskap. Den är sin föregångare lik. I berättelsen till 1815 års riksdag har den ståtliga retoriska formen kommit att svara bättre mot innehållet. De första tio sidorna ägnas åt en exposé av de utrikespolitiska händelserna och inledes med följande värtaliga ord:

»Från höjden av en tron, byggd på segrande vapen och av lydkonungars troner omgiven härskade en kraftfull man, från Njemen till Tajo, från Sundet till Kalabriens yttersta gränser. Ryssland, skyddat genom sin makt, Sverige genom sitt avskilda läge, England genom sin nationalanda och hundrade segrar på havet vunna, samt den spanska halvön genom sina söners mod, voro ännu de enda länder, där franska örnarna ej hunnit att befästa sitt välde, och där antingen i blodiga strider, eller ock endast på avstånd, ljudet av deras ledares bud förspordes. Men huru länge hade denna lämning av Europas frihet kunnat motväga lyckans och övermodets kraft, om det fruktansvärda härtåg nått målet för sina beräkningar som kejsar Napoleon, i juni månad 1812, riktade emot ryska riket?»

Därefter redogöres i huvuddrag för vad som sedermera har kallats 1812 års politik och för dess resultat, föreningen med Norge om vilken kungl. maj:t uttalar förhoppningen: »det är med livlig känsla av försynens nåd, som vakat över detta urgamla rike, och, efter prövningarnas och olyckornas tid, låtit en ny dag uppgå över Norden, som kongl. maj:t gör sig förvissad, att den förening, som nu lyckligen blivit stiftad emellan Skandinavien båda riken, skall, av inbördes kärlek, och inbördes förtroende, emot alla tidens och lyckans skiften befastas.» Efter denna utrikespolitiska exposé följer den inrikespolitiska. »Sådana hava kongl. maj:ts åtgärder varit» slutar berättelsen, »och kongl. maj:t överlämnar nu till rikens ständers mogna och eniga medverkan att giva en ny verksamhet och stadga åt den inre samhällsordningen och därigenom ett ökat anseende åt fäderneslandets yttre förhållanden.»

De Wetterstedtska berättelserna — han har kontrasierat ännu tvenne — utmärka sig för sin rika språkdräkt. Till en del får den skrivas på tidens smak, till en del på författarens personliga konto. Han har tydligen tagit fasta på att de skulle uppläsas och velat göra dem till retoriska praktstycken. Emellertid torde han blivit illa lönad för mödan om man får tro en notis i Trolle-Wachtmeisters Minnen. Den som skulle föredraga dessa mästestycken var, som vi sett, utrikesstatsministern, men von Engeström kunde enligt Trolle-Wachtmeisters vittnesbörd icke konsten att läsa rätt innantill. Notisen hänför sig till riksdagens avslutning 1815: »På rikssalen öfverträffade h. exc. Engeström sig sjelf i konsten att icke kunna läsa innantill. Wetterstedt stod som på glöd, ty denna gången blef kungens af honom författade tal alldeles obarmhertigt sönderslitet. Hans excellens läste t. ex. 'undergifvenhet för *allmänhetens* beslut', i stället för *allmaktens*, och syntes helt rörd öfver att H. M:t yttrade sig så populärt. Förmedelst den dåliga läsningen kunde man intet fatta af talet annat än dess opassande längd och en och annan högtrafvande fras, som bar stämpel af fabriken, derifrån den kom. Hvad den fraseologien är för en sjukdom hos våra snillen!»

Under Wetterstedts tid erhöll berättelsen — fränsett språket — den yttre gestaltning beräffande uppställning och anordning och i stort sett det innehåll den skulle bibehålla under ständsriksdagarnas och ännu länge under kammarriksdagarnas tid. Den avfattades sedan W. lämnat författarskapet, med ett och annat återfall, på en mera nykter, en smula avrundad kansliprosa. Allteftersom utvecklingen fortskrider blir den rikare på detaljer och växer i omfång. I enskildheter avviker en berättelse från den andra, men på det hela taget har den redan nu fått sin definitiva form. Den inledes med några ord om rikets vänskapliga relationer till främmande makter eller med redogörelse för ingångna traktater. Om någon tilldragelse inom kungahuset omförmäles sättes den först. Härefter följer redovisningen för rikets inre styrelse med ärendena på ett undantag grupperade efter deras sammanhang med de fyra statsexpeditionerna: först komma ecklesiastikärendena, sedan, och detta utgör undantaget, justitieärendena, därpå kameral- och inrikes-civil-, därpå krigs- och slutligen finans- och handelsärendena. Den inbördes ordningen mellan expeditionerna är icke den i grundlagen upptagna. Man har måhända ansett sig böra nämna ärendena rörande religionsvården först att döma av W:s egna ord i 1812 års berättelse: »Kongl. maj:t har i

synnerhet låtit sig angeläget vara att bibehålla och uppmuntra den aktning för religionen utan vilken ett folk snart skall sakna både ett stöd för sina förhoppningar och den säkraste borgen för sin närvarande sällhet.» Med denna disposition kunde det inte undvikas att samma ämne stundom återkom i olika sammanhang i berättelsen.

Efter departementalreformens genomförande följde uppställningen den i grundlagen fastställda departementsordningen. Vad som i berättelsen upptages är dels förvaltningens allmänna gång inom administrationens olika grenar — och därvid fälles gärna inlednings- eller avslutningsvis ett generellt omdöme: »Religionen har väl vårdats av ett nitiskt prästerskap» eller liknande —, dels viktigare detaljer: upprättande av nya ämbetsverk, omorganisation av gamla, utfärdande av nya instruktioner, av viktigare författningar, igångsättande av större byggnads- och andra företag, avslutande av äldre o. s. v. Efter hand utmönstras de allmänna omdömena och även meddelandena om förvaltningens allmänna gång, och berättelsen koncentrerar sig på det nya inom förvaltningens olika grenar. Vissa uppgifter fixeras som fasta beståndsdelar i berättelsen: Utrikesdepartementet redovisar för ingångna traktater, justitie-, civil- respektive social- och ecklesiastikdepartementen för ändringar i rikets judiciella, administrativa och ecklesiastika indelning. Tidigt lämna de flesta och så småningom alla departement en förteckning på utfärdade författningar. Därjämte meddelas utdrag ur underställda verks och myndigheters verksamhetsberättelser. De äro ganska varierande ifråga om utförlighet; i allmänhet får nyupprättade ämbetsverk gott utrymme och behålla det genom ett flertal berättelser men reduceras sedan till några få statistiska data för att ge plats för yngre nykomlingar. Allteftersom statsverksamheten växer bli dessa meddelanden flera.

Stundom ger berättelsen fakta som utöver det s. a. s. byråkratiska nyhetsvärdet ha mera allmänt intresse. 1834 års berättelse slutar med omnämnande av kolerafarsoten. Av 1847 års berättelse inhämtas, att regeringen friköpt 523 slavar på S:t Barthelemy för 47,044 spanska daler jämte 156 sp. daler i omkostnader, och av 1865 års att folkmängden darsammastädes ökat med 32 personer. 1898 års berättelse — för att göra ett långt hopp framåt i tiden — lämnar en redogörelse på en sida för allmänna konst- och industriutställningen 1897. I 1891 års berättelse återfinnes under civildepartementet följande uttalande, som i någon mån erinrar om den Wetterstedtska epoken:

»Ett amerikanskt örlogsfartyg har under det gångna året till Sverige överfört de jordiska kvarlevorna av den svenskfödde man, som i lifstiden bar det berömda namnet John Ericsson. Den hedersbevisning av sällsynt slag, som Amerikas Förenta Staters president och folk ägnat vår bortgångne frejdade landsman och i honom hela det svenska folket, skall hos detta fortleva i tacksamt minne. Hans åt fäderneslandet återbördade stoft vilar nu i den bygd, som sett honom födas.»

Av de här angivna elementen sammanfogas framställningen till en löpande berättelse. Den växer med åren i omfång och har vid ståndstidens slut nått över 120 sidor 4:o. — 1834 ändrades formatet på bihangen till riksdagstrycket från liten 8:o till liten 4:o. Berättelsen trycktes hädanefter med särskild stil och försågs med kantrubriker; trots sitt växande omfång blev den lättöverskådlig. — Riksdagsordningen omnämner som bekant icke trontalet. Cereemonien på rikssalen förutsattes huvudsakligen skola bestå av åhörande av berättelsen och — enligt den äldre ordningen eventuellt — överlämnande av statsverkspropositionen. Trontalet utfyllde emellertid en väsentlig del av rikssalssammanträdet, läsningen av berättelsen anslöt direkt till talet och den hade därför till att börja med ingen inledning och ej heller någon avslutning. Det dramatiska innehållet i 1815 års berättelse krävde en introduktion, vars ståtliga lydelse vi ovan citerat; sedermera blev det praxis att berättelsen försågs med inledning eller åtminstone några inledningsord. 1840 års berättelse är den sista som har sådana. De äro värda att återges. Ur dem talar en stark men icke alldeles oberättigad självkänsla samtidigt som de äro ett självförsvar mot den kritik av styrelsens åtgärder, som på goda grunder kunde väntas bliva framställd vid den kommande riksdagen:

»Sällan eller aldrig hava Svea rikes hävder kunnat, i en oavbruten följd, framvisa ett längre, ett lyckligare, tidsskifte av fred och lugn än det av mer än ett fjärdedels århundrade, för vilket kungl. maj:t och nationens, efter fem års förlopp, ånyo församlade ombud nu inför den Allsmäktiges tron nedlagt tacksamhetens gemensamma gärd. Varhelst den nordiska halvöns förenade folk vända sina blickar, utöver haven som omgiva och fjällen som värna dem, skola de, i måttet av en lagbunden frihet, i tryggheten av ett stadgat oberoende, i helgden av orubbade rättigheter, i värdet av finansiella fördelar, icke finna anledning till missgynnande jämförelser, om prövningen är sansad, rättvis och uppriktig.»

1815 års berättelse avslutades med en ovan anförd vädjan till ständerna om enig medverkan i arbetet för fäderneslandets förkovran. Följande berättelser innehöllo några avslutningsord av i allmänhet liknande innebörd. 1847 ersattes de med lokutionen:

»Kongl. maj:t förbliver rikets ständer med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.»

Berättelsens titel lydde från början: »Berättelse om vad sig i rikets styrelse tilldragit sedan sista riksdag.» Den har under tidens lopp undergått några smärre modifikation. 1844 ändrades den till: »Berättelse om vad i rikets styrelse sig tilldragit», detta förmodligen för att uppnå verbal överensstämmelse med riksdagsordningen. Från och med 1851 lydde den: »Berättelse om vad i riket och dess styrelse sig tilldragit»; från och med 1879: »Berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit»; från och med 1906: »Berättelse ... sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit.» Slutligen fick den 1942 sin nuvarande lydelse: »Berättelse till ... års lagtima riksdag om vad i rikets styrelse sig tilldragit.»

De ord vi nyss anförde ur 1840 års berättelse hade måhända även en särskild adress. 1839 utgav P. A. Wallmark en samling av dittills avgivna berättelser under titeln: »Öfversigt af de förnämsta åtgärder inom förvaltningens alla grenar ifrån år 1809 till och med 1838.» Till samlingen fogade han ett systematiskt register och ett tillägg med summarisk redogörelse för styrelsens åtgärder efter 1834, året för den sista berättelsen. De närmare omständigheterna i samband med publikationen äro inte kända; sannolikt är väl, att Wallmark handlade på uppdrag från högre ort. Avsikten med arbetet framgår i alla händelser tydligt nog av företalet: att hos en större allmänhet framkalla ett erkännande av »de stora förbindelser fäderneslandet har till sin konungs utröttliga omsorger, upphöjda åsikter, vishet och förutseende». Tidrymden omspanner tjugo år av Karl Johans regering och översikten har tydligtvis velat vara ett bidrag till hugfästade av detta jubileum.

En annan av tidens kända publicister, Anders Lindeberg, fann likaledes tidpunkten lämpad för en återblick och en värdesättning, ehuru i en annan anda och med andra avsikter än de av Wallmark uttalade. I »Bidrag till Sveriges historia efter den 5 november 1810» (D. 1—2. Sthlm 1839) gör han — för att begagna hans egna ord — slutlikvid med Karl Johan och hans regering. Med utgångspunkt från berättelserna, som han avtrycker i sammandrag, underkastar han hela Karl Johans styrelse en synnerligen detaljerad, närgående och närsynt kritisk granskning. Vad man kan säga om denna är, att den möjligen är uppriktig, men knappast sansad och alldeles inte rättvis. Hans kommentar till berätt-

telserna är genomgående ironisk, stundom ganska giftig. Att närmare ingå på hans anmärkningar har numera inte något större intresse, men det bör påpekas, att när han skämtar med berättelsernas författare för dennes retoriska överdrifter, för han onekligen den goda smakens talan. Hur man än vill betrakta berättelserna äro de i någon form den ena statsmaktens redovisning inför den andra, och de värdesättande omdömen, som däri i skilda sammanhang fällas om styrelsegrenarnas verksamhet, äro knappast på sin plats. När Lindeberg påtalar detta, har han onekligen rätt.

Lindebergs skrift väckte uppseende och gav upphov till en livlig pressdebatt. I oppositionstidningarna applåderades han, och där framhölls särskilt, att hans påståenden voro ovederläggliga, eftersom de voro fotade på styrelsens egna uppgifter i berättelserna och andra officiella dokument. Bland dem, som kände sig uppfordrade att resa gensagor, befann sig bl. a. även Wallmark; han samlade sina bidrag till en vederläggning i en »Historisk-statistisk återblick på Sveriges yttre och inre förhållanden under de sistförflutna trettio åren; med särskilt avseende på vad därom förekommer i den bekanta skriften: »Bidrag till Sveriges historia ifrån den 5 november 1810» (Sthlm 1843). Det ligger i öppen dag, att Lindebergs skärskådan av Karl Johans styrelse var enögd och hans kritik ensidig. Samma omdöme gäller om Wallmarks försvär. Den stort anlagda debatten lämnade ingen rikare behållning för ett nyktrare och riktigare bedömande av regimen. Detta torde emellertid ha varit det enda tillfälle, då styrelseberättelserna tagits till utgångspunkt för och använts som tillhyggen i den offentliga politiska diskussionen.

Vid övergången till kammarriksdagarna blev tidsintervallen mellan riksdagarna avsevärt kortare. Berättelsen skulle nu avgivas årligen och behövde därför inte bli så omfångsrik. Den bibehöll emellertid sin karaktär av sammanhängande framställning oförändrad och var trots allt ett ganska digert aktstycke. Under det nya riksdagsskedets första år gick den ned i sidantal från 85 år 1867 till 59 år 1875. Vid denna tidpunkt företog man drastiska beskrningar och lyckades nedbringa sidantalet i den följande till 39 sidor. Men härvid förändrade den karaktär; den blev inte en sammanhängande berättelse utan en serie fristående notiser av varierande längd utan inbördes sammanhang. Detta utseende behöll den till sekelskiftet. Då kom ett nytt element in i berättelsen som i tidens fullbordan skulle praktiskt taget uppsluka dess övriga innehåll: kommittéerna.

Kungl. maj:t hade alltid låtit sig angeläget vara att i någon form redovisa för vad som blivit av de initiativ riksdagen tagit. Dessa utmynnade ofta i önskemål om utredningar, och berättelserna innehålla också, från den första, redogörelser för olika kommittéer, stundom ganska utförliga. Men någon fullständigare redovisning lämnas inte och avsågs inte heller. I motion av David Bergström vid 1900 års riksdag yrkades nu under hänvisning till den vikt och omfattning kommittéväsendet fått, att kungl. maj:t årligen skulle lämna riksdagen en förteckning på samtliga under året arbetande kommittéer och utredningar, och att en sådan lämpligen kunde inflyta i ett supplement till berättelsen. Riksdagen avlät en skrivelse i överensstämmelse med motionärens förslag, och från och med 1901 redovisas kommittéerna i berättelsen. De infördes emellertid icke i ett supplement utan upptogs i den löpande berättelsen under respektive departement, i allmänhet sist men för ett par departement i början. Genom denna mycket betydande tillförsel vidgades ramen högst väsentligt, det blev åter nödvändigt att söka åstadkomma förkortningar. Sådana genomfördes i 1907 års berättelse. I görligaste mån skars uppgifterna i den allmänna berättelsen ned till blotta rubriker, endast i få fall lämnades kortare eller längre notiser. Rent typografiskt gjorde framställningen ett egendomligt intryck. En uppgift i texten kunde taga en eller annan rad i anspråk under det att rubriken i kanten, som innehöll ungefär detsamma, tog betydligt flera. Texten företedde därför på många sidor stora luckor. Samtidigt tillväxte kommittéredogörelsen, och blev, insprängd som den var i den allmänna berättelsen, ohanterlig och svåröverskådlig. Vid 1913 års riksdag framställdes därför yrkanden om en helt ny kommittéförteckning, skild från berättelsen. Den borde ge fullständigare redogörelse för kommittéernas verksamhet och därjämte redovisa kostnaderna. Resultatet av aktionen blev att man i följande års berättelse genomförde den uppdelning som ursprungligen föreslagits. I en allmän del sammanfördes de uppgifter, som hörde till den egentliga styrelseberättelsen, och i en särskild för sig förtecknades kommittéerna, ordnade departementsvis. Summarisk redovisning av kostnaderna för varje kommitté infördes.

Emellertid fortfar berättelsen att växa. På den allmänna avdelningen breder bl. a. listan på utfärdade författningar ut sig över många sidor (1920: justitiedep. 11, finansdep. 18, eckl.-dep. 4,5 s.) och på den särskilda ökar kommittéerna i antal. Redogörelsen är dessutom i enskildheter mycket ojämn. En kommitté av-

färdas på några rader och en annan sträcker sig över 5—6 sidor. När vi nå 1920-talets första år har berättelsen blivit en nådig lunta på över 300 sidor, vilken det inte är så nådigt att taga sig fram i, alla typografiska hjälpmedel till trots. Här behövde tillgripas radikala medel för att åstadkomma förkortning och förenkling.

I 1923 års berättelse genomfördes dessa efter vissa förberedelser föregående år och man gick synnerligen hårdhänt till väga. Den allmänna berättelsen skars ned till blott ett 10-tal sidor och fick då det utseende den nu har. Det mesta försvann och det lilla som lämnades kvar står där egentligen endast därför att något måste stå. Samtidigt gjordes kommittéberättelsen mera enhetlig. Kommittéerna numrerades för varje departement efter kronologisk ordning, grupperade i två avdelningar: kommittéer, som under året avslutat sin verksamhet och sådana som fortsätta sitt arbete, och för varje kommitté lämnades uppgift om datum för tillsättning, sammansättning, kort redogörelse för arbete under året samt ev. avgivna betänkanden. I särskilda tabellbilagor redovisades kommittékostnaderna departementsvis och specificerades så att kostnaderna för berättelseåret och närmast föregående särskilt angavos jämte totalkostnaderna. Vidare försågs kommittéavdelningen med kantrubriker angivande departementets signatur och kommitténs nr; det blev härigenom lätt att slå i den. I dessa anordningar har sedermera inga andra ändringar vidtagits än att tabellerna över kommittékostnaderna från och med 1932 ytterligare specificerats efter yrkanden som emanerade från 1930 års statsrevisorer, och att från 1937 utförligt referat lämnas av direktiven för nytillsatt kommitté, 1940 kompletterat med hänvisning till det nr i posttidningen där direktiven tryckas. Uppslaget till sistnämnda ändring gavs av K. G. Westman i en motion vid 1936 års riksdag.

Statsrevisorerna år 1929 ägnade ett avsnitt av sin berättelse åt fördelningen av anslagen av lotterimedel och gjorde i samband härmed ett uttalande, att ekonomiskt stöd i form av anslag ur dessa medel givits till en mängd olika ändamål och institutioner, för vilka därjämte särskilda anslag beviljats eller äskats å riksstaten. Revisorerna ansåge önskvärt, att i och för prövning av dessa senare anslagsäskanden riksdagen erhöle kännedom om lotterimedlens fördelning genom årlig redogörelse i samband med statsverkspropositionen. Statsutskottet anslöt sig till detta uttalande och föreslog, att en dylik redogörelse lämpligen kunde inflyta i

styrelseberättelsen; vidare yrkade utskottet att redogörelsen skulle uppställas så, att den jämte senaste kalenderår redovisade de nio dessförinnan liggande. Riksdagen biföll utskottets hemställan och avlät skrivelse i enlighet med utskottets förslag. Från och med 1936 intogs för att uppfylla det uttryckta önskemålet i berättelsen en tablå över lotterimedlens fördelning, de första två åren omfattande de sista tio åren, men i fortsättningen endast omfattande det sistförflutna kalenderåret.

Redan långt innan nu angivna förändringar genomförts hade berättelsen gjort sin tjänst och spelat ut sin roll såsom berättelse om vad i rikets styrelse sig tilldragit. Så länge den byggde på opublicerat material, som den återgav i lämpliga utdrag och sammanfattningar jämte uppgifter från departementens egen verksamhet hade den sitt stora värde som källa. På 1830-talet började emellertid verken offentliggöra årsberättelser och bearbetningar av statistiskt material, och vid århundradets mitt organiserades den officiella statistiken, och dess stora serie Bidrag begynte utkomma, i förstone endast några få litteræ men efter hand så många alfabetet kunde rymma. Berättelsen fyllde dock alltjämt ett behov och tjänade en uppgift som en bekväm och lättillgänglig sammanfattning så länge den förblev en verklig berättelse. När detta upphörde, och när samtidigt bearbetningen av den officiella statistiken fortskred och gav upphov till hanterligare och överskådligare årliga sammandrag av de stora och vidlyftiga bidragen, förlorade den betydelse även i nämnda hänseende.

Vad som nu står kvar är relikter av vad som en gång varit. Justitie- och socialdepartementen lämna sina uppgifter om förändringar i rikets judiciella och administrativa indelning, ty så har av ålder skett, utrikesdepartementet sin förteckning av ingångna traktater och de övriga departementen några strödda bidrag från sina verksamhetsområden — där de inte helt enkelt inskränka sig till en hänvisning till statsverkspropositionen, såsom i några fall förekommit de sista åren — och detta efter vad det förefaller tydligtvis endast för att uppfylla grundlagens bud att en berättelse skall avlämnas. I och för sig är detta en skäliga torftig motivering. Därmed vare icke sagt att inte berättelsen skulle kunna få ett verkligt innehåll om man inom vederbörande departement inriktade sina ansträngningar på att ge en rimlig föreställning eller åtminstone en antydning om vad man egentligen sysslar med.

Den gamla riksdagsordningens föreskrift: »låte avhöra berättel-

sen» förutsatte som vi nämnt en uppläsning på rikssalen. Under den senare ståndstiden var detta en omöjlighet på grund av det dryga innehålllet. Förmodligen har man på ett eller annat sätt fingerat den. När stadgandet överfördes till den nya riksdagsordningen § 34 gjordes en ändring: »Vid detta tillfälle låter konungen meddela lagtima riksdag berättelse om vad i rikets styrelse ... sig tilldragit, ävensom till riksdagen i två exemplar ... överlämna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov ...» Den tanke som kan utläsas bakom ändringen innebär, att stadgandet lösgjordes från sin syftning på den konkreta berättelsen. Man skaffade sig fria händer att göra ett efter omständigheterna lämpat urval, som kunde föredragas på rikssalen och varigenom grundlagens bud uppfylldes: att meddela berättelse. Emellertid synes man ha fortsatt att fingera en uppläsning av den årligen tryckta berättelsen. 1890 väcktes en motion med yrkande om grundlagsändring, så att berättelsen (jämte riksdagsbeslutet) ej skulle behöva uppläsas. Konstitutionsutskottet avstyrkte ändringen såsom obehövlig, och riksdagen följde utskottet utan debatt. I kammaren försvarade motionären sitt yrkande med att ingen hörde på och ingen kunde höra vad statsministern läste, när han föredrog berättelsen: »Man hör viskande samtal från bänkarna, men icke ett ord av vad som läses. Vad tjänar då läsningen till! Man hör sådant tal som: »få se om han tager två blad i stöten; ja nu tog han verkligen två blad!»

I samband med de grundlagsändringar som vidtogos av 1932 års riksdag och genomfördes 1933 erhöll § 34 sin nuvarande lydelse. Initiativet togs av Gustav Rosén i en motion, i vilken han yrkade att bestämmelsen om berättelsen skulle utgå. De meddelanden statsministern gjorde på rikssalen saknade praktisk betydelse eftersom berättelsen omedelbart därefter utdelades till riksdagen. Konstitutionsutskottet instämde med motionären, men då avsikten inte vore att avskaffa berättelsen ändrades bestämmelsen i överensstämmelse härmed. Fråga är emellertid om icke utskottet därvid gjorde sig skyldigt till ett förbiseende. Om meningen med ändringen 1866 varit den här ovan antydda: att lösgöra stadgandet från den konkreta berättelsen, är man nu tillbaka vid utgångspunkten. Det kan icke råda tvekan om att vad som nu åsyftas är just denna konkreta berättelse som av justitieministern överlämnas till kamrarnas talmän. Men då borde den bestämda formen återställas, och orden lyda: *berättelsen* om vad i rikets styrelse ... och detta desto hellre som den därigenom kommer att

svara mot *propositionen* angående statsverkets tillstånd och behov, som har den bestämda formen.

Berättelsen föranleder numera från riksdagens sida ingen annan åtgärd än att den lägges till handlingarna. Under ståndstidens första riksdagar lästes den dessförinnan hos stånden. Vid några tillfällen sökte man anknyta en debatt till behandlingen av berättelsen. Riksdagen antog under det nya statsskickets första år vid skilda tidpunkter adresser till kungl. maj:t, tacksamhets- och hyllningsadresser utan politisk innebörd. Från visst oppositionshåll sökte man emellertid vid de överläggningar som föregingo adressernas antagande ordna debatter efter engelskt parlamentariskt mönster, opinionsyttringar som betraktades med miss-tänksamhet på styrande håll. I bondeståndet, som vid läsningen av berättelsen livats av underdånig tacksamhet för kungl. maj:ts välgörande omsorger, väcktes nu i jan. 1823 förslag om en adress till konungen. På riddarhuset bordlades förslaget, och det kunde förutses att det skulle bli debatt i saken. Kungl. maj:t förekom den genom att i skrivelse till ständerna avböja adressen med motiveringen »att han icke av grundlagens föreskrift kunde hämta någon bestämd anledning till dylika adresser; att de möjligen kunde synas lägga band på den granskning rikets ständer ägde utöva över kungl. maj:ts ansvariga ämbetsmäns yttrade meningar och att kungl. maj:t med fästare avseende på grundlagens orubbliga helgd och på rikets ständers däruti förvarade rätt ej ville lämna ringaste förevändning åt en sådan tydning». Senare försök under ståndstiden att anordna mera allmänna opinionsyttringar inom riksdagen anknöto icke till berättelsen utan till trontalet, och den intresserade kan härom hänvisas till Gränströms arbete: Adresser och adressdebatter, ur vilket ovanstående uppgifter äro hämtade. Ännu så sent som 1850 begärdes berättelsen inom ett stånd på bordet, och en talare fogade en kritisk kommentar över regeringens åtgärder till densamma innan den lades till handlingarna.

Med det innehåll den under denna tid hade utgjorde berättelsen en både lämplig och naturlig anknytningspunkt för en general-uppgörelse i stor parlamentarisk stil med regeringen vid början av varje riksdag i likhet med den engelska trontalsdebatten. Av skilda orsaker blev det inte till denna utan till remissen av statsverkspropositionen, som en sådan uppgörelse kom att anknyta hos oss, och därav har den också sitt säregna namn: remissdebatten.